

Sällskapet för Svensk Posthistorisk Dokumentation

"Om penningbrefs riktige befordran"

Schmedemans bok "Tryckta förordningar för Postmästare" utgiven 1707, behandlar rätt ingående postmästare och postiljoners skyldigheter angående "Postens obehindrade Lopp", men också "åtvarningar", om böter och straff och skydd mot bedrägeri och rån m.m.

Försändningen av pengar och *rekommendation* av brev förklaras på ett knapphändigt sätt i endast två meningar under paragraf 8, sida 258 som visas på nästa uppslag.

Ordet *Rekommendation* användes tidigt, men det torde ha dröjt ganska länge, innan det förekom i sådan omfattning, att man kan tala om ett särskilt postalt försändelseslag. Det verkar snarast som en överenskommelse mellan korrespondenten och postmästaren, som mot "billig vedergällning" ägnade ett visst brev särskild uppmärksamhet.

Rekommendation innebar då ingen försäkring av innehållet. I en handling från 1687 heter det, att om någon önskade ett brev "särdeles rekommenderat" skulle han göra *anteckning därom på brevet*.

I SÄLLSKAPS POST kommer sådana posthistoriska spörsmål att ventileras, och ambitionen är att gå tillbaka så långt som möjligt och söka finna tidigast kända brev eller dokument i olika postala ämnen. Längre fram avbildas ett brev från tidigt 1700-tal med påskriften *Recommenderas*. Intresserade medlemmar i Sällskapet bedes kommentera uppgifterna häri och godhetsfullt, om man finner nöje däri, komplettera med fotostatkopior av egna liknande objekt.

Sida 258 ur "Schmedemans tryckta förordningar för postmästare, 1707".

Paragraf 8 betr. **rekommenderade brev.**

Paragraf 9 betr. **inslagning och försändning av post.**

8. De bref/ som för deras synnerlige angelägenhets skul/
Recommenderas, måste Postmästaren/ emot en särskild
Wederbörlig recognition, skrifwa ordet *recommenderas* både
uti protokollet och på Chartan, jemväl och uti det derhos
följande Advis-Brefwet/ antingen på ryggen af Chartan, eller
elliest. Om hwilkets riktighet och beställning Postmästaren å
den andra orten måste sig särskilt vårda/ och sådant med första
sitt Advis-Bref den förre Postmästaren tillkänna gifwa.

9. Sedan sammanbinder och couverterar Postmästaren uti ett
Pacquet hwar stads bref/ efter riktig ordning och numern,
tillika med Chartan och Advis-Brefwet/hwaruti alltid tecknas/
om och huruwida den därifrån til Post-Contoiret näst tilförene
ankomne posten är befunne riktig/ eller om något bref Warit
borta/ samt huru de ofwannämnda rekommenderade Brefwen
äro bestälte/ såsom och hwad han elliest kan hafwa att påminna;
och förseglar så Pacquetterna med Post-Contoires Sigil, och
där utan på skrifwes med stora Bokstäfwer den Stadens namn/
Dijt det skal beställas/ och med mindre Bokstäfwer/ den Stadens
Namn⁷ hwarifrån det kommer. Pacquetterna måste/ äfwen som
Brefwen/ registreras i protokoll och charteras, erkannerligen til
Uthrijkes Orter styrde; emedan man elliest/ utom det at
Postmästaren kan wijsa af sittt Protokoll, hwad wäg han dem
sânt/ingen redo deröfwer hafwa kan; hwarföre och Pacquetterna
måste wäl förwaras/ de större med segelgarn sammanbindas/
och i Possor inläggias/ så många i en Possa/ som där uti

De andre Post-Contoiren under ett Octavblad skrifwas
 och affärdas / medan de elliest manerligen eij kunna för-
 waras; hwilka Chartor och på alla orter/ där Tryck finnes/
 med sine Titlar och Advis-Bref måste wara tryckte. 8. De
 Bref / som för deras synnerlige angelägenhet skul/ recom-
 menderas, måste Postmästaren / emot en särskilt wede-
 börlig recognition, skrifwa det ordet / *recommenderas*, både uti
 Procoller och på Chartan, jemwäl och uti det derhos föl-
 jande Advis-Brefwet / antingen på ryggen af Chartan, el-
 ler elliest. Om hwilketz richtiget och beställning Postmä-
 staren å den andra orten måste sig särdeles wårda / och
 sådant med första sitt Advis-Bref den förre Postmästaren
 tillkänna gifwa. 9. Sedan sammanbinder och couverterar
 Postmästaren uti ett Pacquet hwar Stadz Bref/ efter rich-
 tig Ordning och numern, tillika med Chartan och Advis-
 Brefwet / hwaruti altijd tecknas / om och huru wida den
 derifrån til Post-Contoiret näst tilförende ankomne Posten
 är befunnen riktig / eller om något Bref warit borta /
 samt huru de ofwannämde recommenderade Brefwen äro
 bestälte/ såsem och hwad han elliest kan hafwa at påminna;
 och förseglar så Pacquetter med Post-Contoirets Sigil, och
 där utan på skrifwes med stora Bokstäfwer den Stadens
 Namn / dijt det skal beställas / och med mindre Bokstäf-
 wer / den Stadens Namn / hwar ifrån det kommer. Pac-
 quetterne måste / äfwen som Brefwen / registreras i Proto-
 coll och charteras, enkannerligen til Uthrykkes Orter styr-
 de; emedan man elliest / utom det at Postmästaren kan
 wijsa af sitt Procoll, hwad wåg han dem sändt / ingen
 redo deröfwer hafwa kan; hwarföre och Pacquetterne må-
 ste wäl förwaras/ de större med Segelgarn sammanbindas/
 och i Possor inläggas / så många och åtskillige i en Pos-
 sa/ som där uti beqwämeligen kunna rymmas / åtskillian-
 des

De första Rekommenderade breven.

Det var tydligen rätt vanligt att allmänheten sände pengar inlagda i breven under postverkets första tid.

1692 förbjöds detta dock i en förordning: "Medan det klagas at de Breff som sändes med Påsten, uti hwilka Penningar, Juveler eller andre dyrbare saker inlagda äro, blifwa offta af otrogne Händer borttagne..."

"...Påsterna blev också därigenom osäkre, när wanartige Människior weta sig sådana saker kunna uti Påst-Pacqueterna finna..."

"Ej skall häreffter ingen Påst Mästare tillåteligt wara, något Breff eller Pacquet mottaga hwar uti Penningar, Juveler eller dess like kåstbare saker inlagda äro. Tager han sådant emot wetandes och utan att påminna om detta förbudet, och det blir förlorat, så skall Påst Mästaren utan motsäjelse det betala..."

Det är alltså fullt tydligt att penningförsändning i brev var laglig under postverkets första år. Meningen i förordningen 1692 torde ha varit att visa på nödvändigheten av att brevskrivaren anmälde och visade innehållet för postmästaren. Om däri inneslöts pengar. Därefter kunde postmästaren erbjuda sin rekommendation av brevet.

Brevskrivaren fick då ett inlämningsbevis där innehållet stod uppräknat. I en förordning 1704 tecknades: "Om penningebrevens riktige befordran kan envar vara säker, när han allenast på detsamma tecknar ordet RECOMMENDERAS.

Postmästare som mottog rekommenderat brev fick utom portot taga en särskild ersättning, "så att ingen hade orsak att klaga". Ingen summa stod angiven i förordningen, men vanligast fick brevinlämnaren betala ett tillägg av 1 öre silvermynt per brev.

Beträffande brev som "för deras synnerliga angelägenhets skull" borde rekommenderas, skulle postmästaren både i sitt **protokoll** och på den i postsäcken medföljande **brevkartan** skriva ordet rekommenderas.

Likaså i det medföljande **advisbrevet**.

Postmästaren *på den andra orten* måste sig väl vårda om brevets riktighet och beställning, och följa nödig efter rättelse i advisbrevet beträffande utlevererande till och Quittens av rätt person. Även denna postmästare ägde rätt till ersättning (1 öre) för sitt omak.

Brevkartan. Varje särskilt brev skulle karteras på en brevkarta, dvs sättas upp på en förteckning och numreras. Kartan medföljde posten från avgångsorten till ankomstorten.

En karta skrevs för varje postkontor utmed postlinjen och karteringsnumret noterades längst upp i högra hörnet på brevets framsida.

Redan 1658 föreslogs i en promemoria att avsändare av penningar inslagna i brev eller paket, var skyldig att genast "ge postmästaren det till känna".

Denne skulle med NB (= nota bene = märk väl) eller annat tecken på kartan och i själva advisbrevet göra mottagande postmästare uppmärksam på värdebrevet.

När posten anlönt och kartan var granskad och godkänd, sattes den upp på "kartebräderna" i postkontorets vestibul. På så sätt underrättades allmänheten om vem som hade brev att hämta. Brevkartorna hängde uppe en vecka, och de brev som inte avhämtats under denna tid, uppfördes på "den överblivna kartan".

1717 kom en "ätwarning" som anslogs i Stockholms postkontors vestibul, som vände sig till de personer som utskuru namn på postkartorna. Detta förekom "mest dageligen", och om den skyldige ertappades väntade strängt straff, och angivaren erhöll en belöning på 20 daler silvermynt.

*Charta för Engelholms
till Stockholm den
11 Mars 1825*

<i>№</i>	<i>Postens Brev</i>	<i>Lod</i>
1	<i>J. Rydqvist</i>	3
2	<i>Postmästare J. L. Nordström</i>	1
3	<i>M. J. Larsson</i>	1
4	<i>J. Lindberg</i>	1
5	<i>A. Blomberg</i>	1
6	<i>J. Rönbeck</i>	1
7	<i>L. Olofson</i>	1
8	<i>J. Rönbeck</i>	1
9	<i>J. ditto</i>	1
10	<i>J. Wästev</i>	1
11	<i>L. Hultström</i>	1
12	<i>M. J. Larsson</i>	1
13	<i>Postmästare B. Rönbeck</i>	2
14	<i>C. G. Coyet</i>	1

J. Rydqvist

En prydligt skriven karta för betalda brev på sträckan Engelholm-Stockholm, 11 mars 1825.

Obs! Brev nr. 3 var "Recomend". Kartornas idealstorlek var som denna, en kvarts folio, eller 11x18 cm. De tre kolumnerna upptog karteringsnummer, adressatens namn och brevets lodtal.

I skrivelse 1705 förbjöds "somlige postmästare" att skriva kartorna på allehanda smålappar, urrivna tomma sidor, baksidan av begagnade kuvertomslag, etc.

Advisbrevet. Om ett brev innehållande penningar inlämnats till postbehandling, skulle postmästaren med första post meddela adresspostkontorets postmästare att värdebrev var inneslutet i postsäcken. För denna tjänst plus utskrivande av ett inlämningsbevis fick avsändaren betala 1 öre silvermynt (som postmästaren fick behålla för egen del).

Den *mottagande* postmästaren var skyldig att genast återsända ett erkännande om varje kartslut som han mottog, samt meddela om medföljande värdebrev utlämnats mot kvitto. Meddelande av sådant slag kallades advisbrev eller notifikations-zedell.

I de större städerna *trycktes* brevkartorna från 1708, och därmed även formuläret till advisbreven på dess baksida (även kallad ryggen).

Kartslutet. Till varje postanstalt som fanns brev att sända, skulle ett "Särdeles Bref-Pacquet göras", ombindas med oskarvat segelgarn och lackas med tunt lack. Postkontorets egen sigillstämpel användes. Dessa brevpaket kallades kartslut.

Grovt hårt lack som kunde skavas av, fick endast användas tillsammans med tjockt snöre, till säckar och större paket.

Utanpå varje kartslut skulle med stora bokstäver adresspostkontorets namn skrivas, och med små bokstäver det avsändande kontorets namn. Kartslut skulle liksom varje brev registreras i **protokollet**.

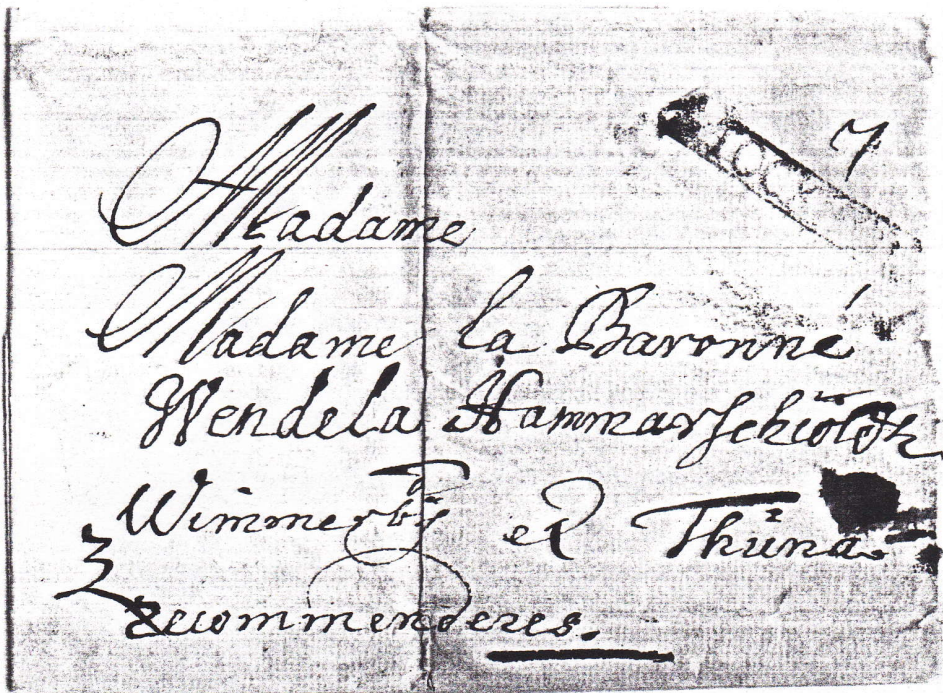
Protokollet var närmast en avskrift av avsända brevkartor.

I en kunglig resolution 1660 skulle både ankommande och avgående brev föras "i räkning", som i sinom tid skulle inskickas till postverkets chef för avstämning och kontroll, och ligga till grund för räkenkaperna.

Protokollet stannade alltid kvar på inlämningspostanstalten och kallades även "Registraturet" eller "Protokoll-boken".

Före posts avgång skulle alla inlämnade brev införas i protokollet med angivande av vikt, portokostnad, fribrev, adressats namn och NB för rekommenderade brev. Även varje kartslut (brevpaket) skrevs in här. På *adressorten* skulle rekommenderade brev införas i ett särskilt protokoll, där de bevakades extra.

Enligt Schmedemans instruktion för postmästare skulle protokollet bestå av tre kolumner, 1:a för brevets vikt, 2:a för brevets porto, även rek. och 3:je för adressatens namn, även fribrev och postmästarens egen korrespondens i tjänsten.

Madame
Madame la Baronne
Wendela Hammarfeldt
Wimmerby et Thuna
Rekommenderes.

Det vore intressant att veta hur tidiga rekommenderade brev man kan finna. Finns något brev från 1600-talet bevarat? Med vilken påteckning i så fall?

Här ovan ses ett brev från tidigt 1700-tal, och det är omöjligt att bestämma exakt från vilket år då brevet saknar innehåll. Det är dock stämplat med en bandeaustämpel som började användas 1708.

Om man beaktar att endast *en* sådan stämpel är känd, och det avsändes och stämplades vid denna tid i Stockholm cirka 400 brev om dagen, eller 12.000 i månaden, eller 144.000 om året, så borde denna stämpel i rimlighetens namn vara försliten efter några år.

Om brevet innehållit en bunt sedlar, vilket var det vanligaste i rekommenderade privatbrev, så har stämpeln slagits mot ett mjukt underlag. Därför är avtrycket inte helt tydligt, men bokstäverna är raka och distinkta i förstoring, och stämpelns vänstra "hake" är vass och fin.

En försiktig slutsats om åldern är att brevet avsändes omkring 1708-1710. Portokostnaden för sträckan Stockholm-Wimmerby var 3 öre silvermynt per lod (13,3 gram). Viktangivelsen på brevet kan tydas till både 2 och 3. Karteringsnumret är 7.

Ankom den 29. October 1726

1

~~STOCKHOLM~~

Kille

Den Kille ved Högstämman
 Lofliga Magistraten
 i Laholm

Recommenderat
 Söj

RECOMMENDERAT brev, avsänt från Stockholm, ankom Laholm enligt baksidans påskrift den 29 oktober 1726. Porto för sträckan var 6 öre silvermynt per lod. Befordringstid 6 dagar.

Inlämnaren fick betala postmästarens "recognitionavgift" med 1 öre, vilket betydde att brevet hölls under uppsikt med anteckningar i protokollet och på brevkartan. Allt sedan 1692 var det förbjudet att "smyga in" pengar i breven. Brevskrivaren fick då stå sitt eget kast om brevet försvann. Han måste visa innehållet för postmästaren som skrev ut ett inlämningsbevis på i brevet inneslutet belopp.

Möjligen är den undre anteckningen på brevet, den tidens signum för att brevets innehåll var *öppet rekommenderat*, senare kallat uppräknig.

Den *mottagande* postmästaren begärde av adressaten en liknande avgift (1 öre), för nogsam hantering, aviseringen och kontrollen av att det rekommenderade brevet verkligen nådde rätt mottagare.